

**A-Tanzimat'tan önce yapılan ıslahatlar
(1839'dan önce yapılanlar)**

- 1- Lale devri (1718-1730)
- 2- 3. Selim Dönemi (1789-1807)
- 3- 2. Mahmut Dönemi (1808-1839)
- 4- Senedi İttifak (7 Ekim 1808)
- 5- Şark Meselesi (DOĞU SORUNU)

**B-Tanzimat Dönemi'nde yapılan
ıslahatlar (3 Kasım 1839-23 Aralık 1876)**

- 1- Kırım Savaşı ve Paris Kongresi (1856)
- 2- Islahat Fermanı (18 Şubat 1856)

**C- I. MEŞRUTİYET DÖNEMİ
(23 ARALIK 1876-23 TEMMUZ 1908)**

- 1- Kanûn-ı Esâsî (23 Aralık 1876)
- 2- DÜYÛN-I UMÛMİYE (GENEL BORÇLAR İDARESİ)

**A- Tanzimat'tan önce yapılan ıslahatlar
(1839'dan önce yapılanlar)****1- LALE DEVRİ (1718-1730)**

Osmanlı Devleti'nde **Batılılaşma yönünde ilk adımların atıldığı ıslahat hareketlerinin başlangıcı** Lale Devri, adını lale çiçeğinden almıştır. Lale Devri'ne padişahıtan çok damgasını vuran kişi ise **Sadrâzam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa**'dır. Bu dönemde Avrupa'daki gelişmeleri yerinde incelemek maksadıyla **Paris ve Viyana**'ya **geçici elçiler** gönderildi. Bu elçiler arasında **1720**'de Paris'e giden **XXVIII. Mehmet Çelebi** ve yanında götürdüğü oğlu **Sait Efendi** en dikkat çeken isimlerdendir. Paris dönüşünde **Sadrâzam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa**'nın desteğini alan **Sait Efendi ve arkadaşı İbrahim Müteferrika**, Avrupa'da kullanılmaya başlanmasından 277 yıl sonra, **Osmanlı Devleti'nde matbaayı ilk defa 5 Temmuz 1727'de İstanbul'da kurmuşlardır**. Matbaada **basılan ilk kitap "Kitab-ı Lügat-ı Van Kulu"** dur (*Van Kulu Sözlüğü*). Ayrıca dönemin ünlü şairi **Nedim'in başkanlığında** bir tercüme heyeti oluşturularak **Batı ve Doğu dillerinden çeviriler** yaptırıldı. **İstanbul'da beş kütüphane** kuruldu. Bu dönemde İstanbul'un imar faaliyetlerine de büyük önem verildi. Ordunun ve tersanenin düzeltilmesine çalışıldı. İstanbul'da sıkça görülen yangınlarla mücadele etmek için de **Tulumbacılık Örgütü (İtfaiye Teşkilatı)** kuruldu. Bu dönem **1730 tarihinde Patrona Halil Ayaklanması ile sona erdi**.

2- III. SELİM DÖNEMİ (1789 – 1807)

III. Selim Dönemi, Lale Devri'nde baş gösteren **Batılılaşma hareketinin ciddi bir aşamasıdır**. Bu dönemde Osmanlı Devleti Batı'nın gücünü görmeye başlamıştır. III. Selim İktidara gelince ilk iş olarak devrin önemli devlet adamlarından, **ulemadan ve âyanlardan oluşan bir Meşveret Meclisi (Danışma Meclis'i)** oluşturdu. Bu kişilerden memleketin genel sorunları ve yapılması gereken reformlarla ilgili görüşlerini **layihalarla** (rapor) açıklamalarını istedi. **Layiha**: Düşünce, niyet henüz kabul edilip yürürlüğe konulmamış **nizamname** demektir. Bu doğrultuda kendisine, ikisini yabancı uzmanların hazırladığı, **22 layiha yani rapor** sunuldu. Bu **layihalardan en önemlisi** ise **Tatarcık Abdullah Efendi'nin görüşleriydi**. Bununla birlikte III. Selim, öncelik olarak **askerî alanda ıslahata** önem vermiştir.

Bu döneme de adını veren en anlamlı ıslahat, şüphesiz **Nizam-ı Cedit** hareketidir. III. Selim kendisine sunulan raporlar doğrultusunda **72 maddelik Nizam-ı Cedit (Yeni Düzen)** adı verilen bir program hazırlattı. III. Selim, yeniçerileri kuşkulandırmamak için onlara dokunmadan Avrupa tarzında **Nizam-ı Cedit** adıyla **modern bir ordu kurdu**. Avrupalı bir uzman olan **Baron de Tott**'un yardımlarıyla → **1773** yılında da **Mühendishane-i Bahrî Humayun (denizciler yetiştirmeyi amaçlayan)** adıyla çağdaş bilgilerle donatılmış **Denizcilik Okulu** açılmıştı.

→ **1795** yılında bu ordunun subay ihtiyacını karşılamak maksadıyla **Mühendishane-i Berr-i Hümayun (Kara orduları yetiştirmek amacıyla)** adıyla bir okul açıldı. Yeni bu ordu kısa bir müddet sonra ilk başarısını da **Napolyon'un Akka'yı kuşatması** sırasında savaşarak göstermiştir. **Nizam-ı Cedit ordusunun giderlerinin karşılanması için İrad-ı Cedit Defterdarlığı** kuruldu.

Askeri ıslahatların dışında III. Selim Dönemi'nin en önemli icraatlarından biri de Batılı devletlerle ilişkilerin geliştirilmesi ve Batılı devletlerin Osmanlı Devleti'ne yönelik politikalarının daha yakından izlenebilmesi için Avrupa'nın önemli başkentlerinde (**Paris, Londra, Berlin, Viyana**) **daimi elçiliklerin** açılmasıdır. **İlk daimi elçi** → **Yusuf Agâh Efendi**, olarak **Londra**'ya gönderilmiştir. Ancak III. Selim, Nizamı cedit ordusunu istemeyen yenilik istemeyen ve devlet içerisinde hâlâ etkili bir siyasi güç olan **Yeniçeri Ocağı'na** karşı **âyanların ve ulemanın da desteğini alamamıştı**. Bunun üzerine **Veliaht Şehzade IV Mustafa**'nın da desteğini alan ıslahat karşıtları, **Kabakçı Mustafa**'nın liderliğinde ayaklandılar. Ayaklanma kısa sürede genişledi. Ayaklanmaya karşı kuvvet kullanmaktan kaçınan III. Selim bütün **Nizam-ı Cedit uygulamalarını iptal etti**. Fakat Şeyhülislam'ın hal fetvasıyla **29 Mayıs 1807** de tahttan indirildi. Asiler **IV. Mustafa'yı hükümdar ilan ettiler**. III. Selimin kurmuş olduğu **Nizam-ı Cedit** taraftarları İstanbul'dan ve ordudan kaçarak önemli devlet adamı **Alemdar Mustafa Paşa**'ya sığındılar. Daha sonrasında III. Selim'i yeniden tahta geçirmek isteyen Alemdar Mustafa Paşa, saraya gittiğinde **III. Selim'in cesediyle karşılaşmıştır**.

3- II. MAHMUT DÖNEMİ (1808 – 1839)

Alemdar Mustafa Paşa, III. Selim'in ölümünden sonra yerine padişah olan IV. Mustafa'yı karşı bir darbeyle tahttan indirerek **II. Mahmut'u** tahta geçirdi. Osmanlı Devleti'nde **ilk ciddi yenileşme hareketleri II. Mahmut Dönemi'ne** rastlar. Bu dönemde yapılan köklü askerî reformların yanı sıra, Batılı tarz kurum ve kurallarının da alınmaya başladığı görülür. II. Mahmut, devletin sarsılan otoritesini yeni tedbirler ve kurallarla güçlendirmek istiyordu. İlk iş olarak **Alemdar Mustafa Paşa'yı sadrazam yaptı**. Bu dönemde devletin iki önemli sorunu vardı: Birincisi; merkezde tam bir anarşi unsuru hâline gelen yeniçerileri bir düzene sokmak, diğeri ise zayıflayan merkezî otoriteyi güçlendirmek. Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa'nın gayretleriyle âyanlarla İstanbul'da bir toplantı yapıldı. "**Âyan**: Osmanlı Devleti'nde bazı bölgelerdeki **nüfuzlu kişi** yani (Askeri, parası ve toprağı olan, bölgenin eşraflıdır.)" Bu toplantıya katılan padişah, âyanlar ve devlet ricali arasında "**Sened-i İttifak (7 Ekim 1808)**" adıyla anılacak bir anlaşma yapıldı. Âyanlar padişaha bağlı kalacaklarına, vergi ve asker toplamaya yardımcı olacaklarına, kendi bölgelerinde düzenli bir yönetim kuracaklarına, İstanbul'da çıkacak isyanları bastırmak için yardım edeceklerine dair söz verdiler. Bu belge kanunsuz şekilde oluşan yerel otoritenin devlet tarafından tanınması anlamına geliyordu. Böylece **padişah ilk defa kendi otoritesinin yanında bir gücün varlığını da kabullenmiş** oluyordu.

4- SENED-İ İTTİFAK

7 Ekim 1808'de imzalanan bu belge ile padişah, güvenliğinin sağlanması karşılığında **âyanların ayrıcalıklarını** taahhüt ediyordu. Artık padişahın hâkimiyeti âyanların kefaleti altındaydı. Sened-i İttifak padişahın mutlak egemenliğine getirdiği sınırlamalar sebebiyle, her şeye rağmen **anayasal devlet düzenine yönelik gelişmeler** açısından bir **ilk adım** sayılmaktadır.

II. Mahmut da III. Selim gibi yeniçerilere alternatif olmak üzere **Sekban-ı Cedit** adıyla **modern bir ordu** kurdu. Ancak bu denemede öncekinin akıbetine uğradı ve **yeniçerilerin ayaklanması** ile son buldu. Bu ayaklanma sırasında Alemdar **Mustafa Paşa da öldürüldü**.

Ulemanın ve Yeniçeri Ocağı'nın baskıları sebebiyle II. Mahmut askerî reform projelerine tekrar dönebilmek için uzun süre bekledi. 1826'da yeniçeriler kendilerine karşı gördükleri II. Mahmut'a karşı yeni bir isyan başlattı. İstanbul halkı yeniçerilerin bu isyanına karşı cephe aldı. Ordunun bir bölümünün de desteği ile **II. Mahmut** bu isyanı çok kanlı bir şekilde bastırarak **Yeniçeri Ocağı'nı tamamen ortadan kaldırdı**. Bu hadise o kadar önemli ve hayırlı sayılmıştır ki **Vak'a-i Hayriyye 15 Haziran 1826** adıyla tarihe geçmiştir. Şüphesiz bu adım II. Mahmut'un başardığı en önemli reformdur.

Kaldırılan **Yeniçeri-Ocağı**'nın yerine, Batılı anlamda eğitim ve teşkilat yapısına bağlı **Asakir-i Mansure-i Muhammediye** adıyla **yeni ve modern bir ordu** kuruldu.

II. Mahmut döneminde ıslahat ve yenilikleri:

- **1826**'da **ilk kez Avrupa'ya öğrenciler** gönderildi.
- **1827**'de **Tıbbiye**, **1834**'te **Harbiye** gibi önemli yüksekokullar açıldı.
- **İlköğretim mecburi** hâle getirildi.
- **Rüştiye mektepleri** açıldı. • Medreselerin dışındaki **tüm okullar Nafia Nezareti'ne bağlandı**.
- **1831**'de **ilk nüfus sayımı** yapıldı. • **1831**'de **Takvim-i Vekayi** adıyla **ilk resmî gazete** çıkarıldı.
- **Yurt dışına çıkışlarda pasaport** uygulamasına başlandı.
- Sağlık alanında **ilk defa karantina** uygulaması başlatıldı.
- **1834**'te **ilk posta teşkilatı** kuruldu.
- Divan sistemi yerine bugünkü bakanlıkların yetkilerine benzer **bakanlıklar (Nazırlıklar)** kuruldu.
- **Memurların kılık kıyafetlerinde düzenleme** yapıldı. • **Memurlar için ceza kanunu** hazırlandı.
- **II. Mahmut**, Avrupa'daki hükümdarlar gibi doğum günlerini kutlamaya, resimlerini devlet dairelerine astırmaya, elçiliklerdeki **davetlere gitmeye başladı**.
- **Müsadere usulü kaldırıldı**. → (Haksız kazançlarla zengin olan görevlilerin mallarına el koyma kalktı)
- **Halk arasında din bakımından bir fark gözetilmediği ifade edildi**.
- **Polis teşkilatının temelleri** atıldı. • **Ay yıldızlı bayrağın kabulü II. Mahmut Dönemi'nde gerçekleşmiştir**.

II. Mahmut, “Bundan böyle saltanatın millet için bir dehşet, bir korku kaynağı değil, bir destek olmasını istiyorum. Bunun için **kişinin malına devletçe el konulması geleneğini kaldırıyorum**” diyerek müsadere uygulamasını kaldırdığını ilan etmiştir.

II. Mahmut, “Tebaamdan **Müslümanları** ancak **camide**, **Hristiyanları kilisede**, **Yahudileri de havrada** tanımak isterim” demek suretiyle dinî özgürlüklere değer verdiğini belirtmiştir.

5- ŞARK MESELESİ (DOĞU SORUNU)

Batılı devletlerin Osmanlı Devleti'ni parçalama ve kendi aralarında paylaşma amaçlarını gerçekleştirme niyetleri, **1815**'te toplanan **Viyana Kongresi**'nde **Şark Meselesi** tabiriyle ortaya çıkmıştır. (Çoğu kaynak ise olayın başlangıç noktası olarak, **1774 Küçük Kaynarca Antlaşması**'nı kabul etmekte görüş birliğindedir.) Bu kongrede Rus delegesi, Osmanlı ülkesindeki Hristiyanların haklarının korunmasından söz ederken **Doğu Sorunu** deyimini kullandı. **Şark Meselesi; Avrupa devletlerinin kendi çıkarları doğrultusunda Orta Doğu olayları için kullandıkları politik bir deyimdir. Şark Meselesi (Doğu Sorunu)** tabiri Türklerle Batılı devletlerin mücadelesinde, çoğu zaman **Batılı devletlerin gizli amaçlarının adı** olmuştur.

B- TANZİMAT DÖNEMİ ISLAHAT HAREKETLERİ VE BAZI ÖNEMLİ GELİŞMELER (3 KASIM 1839 - 23 ARALIK 1876)

Sultan II. Mahmut'un ölümünden sonra, yerine on altı yaşındaki oğlu **Abdülmecid** padişah oldu. **Tanzimat-ı Hayriye** adıyla da anılan bu dönemde, **Türk yenileşme tarihinin önemli bir dönüm noktasıdır**. Bu dönemde **siyasi, sosyal, askerî ve kültürel** alanlarda kötü gidişatını önlemek için **daha geniş reformlar** yapılmıştır. Abdülmecid'te ıslahat gerekliliklerinden bahsederek Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'ın mimarı ve devrin en önemli devlet adamlarından biri olan **Mustafa Reşit Paşa**'nın fikirlerini kabul etti. Mustafa Reşit Paşa, yapılması gerekli ıslahatlarla ilgili programı hazırlayarak padişaha sundu. Bir ferman şeklinde hazırlanan bu programı (Tanzimat Fermanını) padişah beğendi ve imza etti. **Padişahın imzasını taşıyan tebliğ ve emirlere "Hatt-ı Hümayun" denildiği için bu ıslahat projesine de "Hatt-ı Hümayun" denildi**. Mustafa Reşit Paşa Batıların Osmanlı Devleti hakkındaki düşüncelerini çok iyi biliyordu; → Bu amaçla yapılması düşünülen düzenlemeleri kapsayan **Tanzimat Fermanı**, bizzat sadrazam tarafından kaleme alınarak **3 Kasım 1839**'da padişahın, devlet adamlarının, ulemanın, gayrimüslim din otoritelerinin, yabancı elçilerin, esnaf temsilcilerinin ve kalabalık bir halk huzurunda **Mustafa Reşit Paşa** tarafından okunmuştur. Gülhane Parkı'nda okunması nedeniyle **Gülhane Hatt-ı Hümayunu** veya **Tanzimat-ı Hayriye** de denir.

Tanzimat Fermanında yer alan başlıca konular:

- Hangi din ve millete mensup olursa olsun **Osmanlı memleketlerinde yaşayan bütün teba can, ırz ve namus garantisine sahip** olacaktır.
- **Herkes mülkiyet hakkına sahip** bulunacak, **bu hak ferdin lehine** devlet tarafından **müdafaa** edilecektir.
- **Vergiler için belli ve adil nispetler** tayin edilecek, **vergi mükellefiyeti eşit** olacaktır.
- **Askerlik hizmeti için belli bir süre ve her yerin nüfusu nispetinde mükellefiyet** konulacaktır.
- **Suç işlediği iddia olunanlar hakkında tahkikat açık** olarak yapılacak ve **alenen muhakeme** edilecektir.
- Kimse hakkında **mahkemenin kararı (hükmü) olmadan idam cezası** tatbik olunmayacaktır.
- **Mahkûm olanların varisleri, veraset** hakkından mahrum edilmeyeceklerdir.
- Bütün bunlar hakkında **çeşitli din ve milletlerden olan tebaya eşitlik** tanınacaktır.
- Bütün devlet memurlarına **statülerine uygun** belli bir **maaş** bağlanacaktır.
- **Rüşvet, kati olarak kalkacak ve buna cesaret edenler şiddetle cezalandırılacaklardır**.
- **Hükümdar bizzat kendisi bu usullere riayet** etmeyi ve bunlara **aykırı davranmamayı** kabul ettiği gibi; **ulema ve devlet ricali de bu hususta yemin edeceklerdir**.

→ Böylece; **ilk kez bir Osmanlı padişahı (Abdülmecid)** çok geniş olan yetkileri üstünde **bir kanun gücünün varlığını kabul etmiş** oluyordu.

Tanzimat Dönemi'nde yapılan çeşitli alanlardaki diğer ıslahatlar;

- **1845 Meclis-i Maarif-i Umumiye** kuruldu, **ilköğretim zorunlu, parasız** hâle getirildi; tercüme faaliyetlerine önem
- **1854'te Meclis-i Ali-i Tanzimat** (Tanzimat Yüksek Mahkemesi) kurularak, **kanun ve yönetmelikler hazırlandı**.
- **1859'da Mekteb-i Mülkiye**, 1869'da **Mekteb-i Tıbbiye** açıldı.
- **1860 İlk sivil siyasi gazete Çapanzâde Ağâh Efendi** tarafından çıkarılan **Tercüman-ı Ahval** gazetesidir.
- **1864'te Vilayet Nizamnamesi** ile ülke **vilayet, sancak, kaza ve köy** yönetim birimlerine ayrıldı.
- **1865'te Darüşşafaka**, 1868'de **Galatasaray Sultanisi** açıldı.
- **1868'de Şura-yı Devlet** (bugünkü Danıştay), **Divan-ı Ahkâm-ı Adliye** (bu günkü Yargıtay) kuruldu.
- **Rüştiye, idadi, kız sanat ve kız öğretmen okulları** açıldı.
- **Orduda düzenlemeler** yapıldı, **askerlik süresi beş yıl** olarak sınırlandırıldı.
- Vergi toplamada **İltizam Usulü kaldırıldı** (yeterince vergi toplanamayınca 1842'de tekrar **İltizam usulüne** dönüldü).

→ Sonuç; Bütün bu ıslahatlar ve gelişmelere rağmen **Tanzimat Fermanı'nda yer alan hususların çoğu yerine getirilememiştir**.

1- KIRIM SAVAŞI VE PARİS KONGRESİ (1854)

Kırım Savaşı, Rusya'nın geleneksel sıcak denizlere inme siyasetini gerçekleştirmek üzere harekete geçmesiyle başlamıştır. **Rus Çarı I. Nikolas**, Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını ve bundan da en büyük payı almak istiyordu. Rus Çarı "**Hasta Adam**" olarak nitelediği **Osmanlı Devleti**'ni paylaşmayı İngiltere'ye teklif etti. Ancak İngiltere o dönemde kendi çıkarlarına uygun düşmediği için bu teklifi reddetti. Bunun üzerine Rusya, **Küçük Kaynarca Antlaşması'na (1774)** dayanarak Osmanlı Devleti'ndeki Ortodoksların korunması hakkının kendisine verilmesini istedi. Bu teklif Osmanlı Devleti, İngiltere ve Fransa tarafından kabul edilmeyince Eflak ve Boğdan'a saldırdı (1853). Diğer taraftan Rus donanması da 30 Kasım 1853'te Sinop Limanı'na yaptığı bir baskınla kenti bombalayarak Osmanlı donanmasına büyük zarar verdi. Sinop baskını Avrupa'da tepkiyle karşılandı. Çünkü boğazlar üzerindeki Rus üstünlüğü Avrupalı devletlerin çıkarlarına ters düşüyordu. Kendi aralarında anlaşılan **İngiltere** ve **Fransa**; İtalyan birliğini kurma yolunda olan **Piyemonte Devleti**'ni de yanlarına alarak bu savaşta **Osmanlılar'ın yanında yer aldılar**. Yani Batılı devletler Kırım Savaşı'nda Ruslara karşı Osmanlı Devleti'ni desteklemişlerdir. Avusturya da tarafsız olduğunu ilan etmesine rağmen Rusların Eflak ve Boğdan'dan geri çekilmelerinde etkili oldular. **Müttefik devletler** Rusya topraklarındaki **Sivastopol'ü işgal ettiler**. Yapılan savaşta **Rusya yenilmiş** ve sonuçta **1856 Paris Antlaşması** imzalanmıştır. **Konferansa; Osmanlı Devleti, Avusturya, Rusya, Prusya, Sardunya (Piyemonte), Fransa ve İngiltere'nin** katılımıyla görüşmeler **25 Şubat 1856'da Paris'te** başladı. Konferansa katılan devletler **Sifre; OFPARİS**

Osmanlı Devleti, Paris Antlaşması'yla;

- Savaştan önceki **sınırlarına kavuşmuş**,
- Rus tehlikesinden **bir müddet kurtulmuş**,
- Avrupa devletler hukukundan **faydalanma** ve Avrupa sistemine girmesi kolaylaşmış.

Osmanlı Devleti'nin Paris Antlaşması'ndan kârlı çıktığı söylenebilirse de **bu durum bir görüntüden ibarettir**;

- Osmanlı Devleti'nin **Avrupa devleti sayılması, Avrupa devletler hukukundan yararlanması ilkesi** bir **şekil değişikliğinden ibaret olup, pratikte büyük bir önem taşıymıyordu**. (Garantiler kâğıt üzerinde kaldı)
- Osmanlı Devleti'nin **dış siyaseti** antlaşmada imzası bulunan devletlerin **kefaleti altına giriyordu**.
- Osmanlı Avrupa'sında bulunan **özerk yönetimlerin Avrupa devletlerinin kefilliği altına girmesi** Osmanlı Devleti'nin **bölgedeki nüfuzunun da azalmasına** neden olmuştur.
- **Islahat Fermanı**'nın antlaşmada yer alması ile Avrupa devletleri (her ne kadar iç işlerine karışmayacağız deseler de) **Osmanlı Devleti'nin içişlerine ortaklaşa müdahale edebilecekleri yeni bir kapıyı** önceden açmışlardır.

2- ISLAHAT FERMANI (18 ŞUBAT 1856)

Tanzimat Fermanı ile azınlıklara tanınan hakları yetersiz ve verilen sözlerin de gerçekleşmemiş olduğunu iddia eden Batılı devletler, **1856 tarihli Paris Konferansı öncesinde**, Osmanlı Devleti'ni **Rusya'nın müdahalelerine karşı korumanın bedeli** ve **Avrupa devletleri topluluğuna kabulün ön şartı** olarak, yeni bazı isteklerde bulunmuşlardır. **İngiltere, Fransa ve Avusturya 18 Şubat 1856** tarihinde **"Islahat Fermanı"** adı ile padişah Abdülmecit tarafından bir **Hatt-ı Hümayun** şeklinde **Paris görüşmelerinden altı hafta önce** ilan edilmiştir. **Islahat Fermanı**, Tanzimat Fermanı'ndaki esas hükümleri teyit ve tekrar etmekle beraber, **gayrimüslim unsurlara daha geniş haklar** tanıyordu.

Taleplerin dış baskı sonucu değil, bir iç hukuk belgesi gibi gerçekleştiği görüntüsü verilerek, padişahın konumunun sarsılmaması için bir fermanla ilan edilmesi sağlanmıştır.

Fermanda yer alan başlıca konular:

- Bu fermanla **daha önce azınlıklara verilen hak ve imtiyazlar teyit edilecek,**
- **Müslim ve gayrimüslim** Osmanlı tebaası kanun önünde **eşit olacak, mahkemeler açık olacak**
- **Patrikler** bu makama **ömür boyu seçilecek,**
- Şehir ve kasabalarda bulunan **kilise, manastır, okul ve hastane** gibi yerlerin **tamir veya yeniden yapılmasına izin** verilecek,
- Irk, din, dil farkı gözetmeden **mezhepler arasındaki üstünlük kaldırılacak** bir başka deyimle **hiçbir mezhep diğerinden üstün sayılmayacak,**
- **Hiç kimse din değiştirmeye zorlanmayacak,**
- **Devlet hizmetine, askerlik görevine ve okullara bütün teba eşit** olarak kabul edilecek (Müslüman olmayanlar da askerlik hizmetiyle yükümlü olacak; ancak bedel vermek suretiyle askerlik yapmayacak),
- **Vergiler eşit** alınacak, **İltizam Usulü kaldırılacak,**
- **Bütün tebanın eşit ve serbest bir şekilde ticari ve ekonomik girişimlerde bulunması** sağlanacak,
- Mahkemeler **açık** olacak, **keyfi cezalar verilemeyecek,**
- **Müslümanlar ile gayrimüslimler arasındaki davaları görmek üzere muhtelif mahkemeler** kurulacak, bunlar için **yeni kanunlar** hazırlanacak,
- Resmî yazışmalarda **Hristiyanlar için hakaret manası taşıyan tabirler kullanılmayacak,**
- **Rüşvet ve yolsuzluğun kaldırılması için kanunlar şiddetle uygulanacak.**

→ **Sonuç; 18 Şubat 1856 Islahat Fermanı ile gayrimüslim unsurlara daha geniş haklar tanınmıştır.** Batılı devletlerin baskıları sonucunda ilan edilen bu fermanla, gayrimüslim halka çok geniş haklar tanındığı hâlde, **Batılı büyük devletlerin yeni isteklerde bulunmalarının bir türlü önüne geçilemedi.** **1856'dan itibaren Osmanlı Devleti'nin tarihi, adeta bir "müdahaleler devri" olarak adlandırılabilir.**

Dipnot; Bu dönemdeki en önemli hukuk reformlarından biri de **Ahmet Cevdet Paşa'nın başkanlığındaki** bir heyet tarafından hazırlanan **"Mecelle"** olarak bilinen bir **medeni kanunun hazırlanmasıdır.**

C- I. MEŞRUTİYET DÖNEMİ (23 ARALIK 1876 - 23 TEMMUZ 1908)

Meşrutî yönetim; Parlementoya dayalı monarşik yönetimlere denir.

Mutlakîyet yönetimi; Devletin temel güç ve yetkilerinin **tek kişide toplandığı yönetim** biçimidir.

Dönemin padişahı **II. Abdülhamittir**, Sadrazamlığa **Mithat Paşa'yı** getirmiştir. **Meşrutîyetin doğuşundaki en önemli etken**, Tanzimat ortamında yetişen **Namık Kemal, Ziya Paşa ve Ali Süavi** gibi aydınların başlattıkları **Yeni Osmanlılar (Jön Türkler) hareketidir**. Bunlar Avrupa'da öğrenim görmüş, oradaki anayasal hareketleri incelemiş, aydınlanma felsefecilerinin eserlerini okumuş, devletin geleceğini parlamenter sistemde gören aydınlardı. Bunlar amaçlarına ulaşmak için **Haziran 1865'te Yeni Osmanlılar** adıyla bir örgüt kurdu. Bu yeni düşünce akımından hoşnut olmayan padişahlar, bu akımın savunucularına baskı yapmaya başladılar. Bu aydınlar yurt dışına kaçarak çalışmalarını orada sürdürdüler.

Onlara **Jön Türkler** adını veren Batılı aydınların da destekleriyle yurt içinde ve yurt dışındaki yoğun çalışmaları neticesinde, ordu içinde de taban bulan Genç Osmanlılar, meşrutî sisteme karşı olan Padişah **II. Abdülhamit** tahtayken **Yeni Osmanlılar** özellikle de sadrazam yapılan **Mithat Paşa'nın** kendisiyle pazarlık ederek **meşrutîyeti ilan edeceği sözünü** almayı başardı. Mithat Paşa'nın başkanlığında bir heyet hemen anayasa hazırlıklarına başladı. Kanûn-ı Esâsî **Genç Osmanlıların baskıları sonucunda ilan edilmiştir**. Osmanlı Devleti'nin **ilk Anayasa'sı** 23 Aralık 1876 **Kanûn-ı Esâsî'dir**.

Hazırlanan bu anayasa Beyazıt Meydanı'nda devlet adamları, ulema ve halkın huzurunda törenle ilan edildi. Böylece Yeni Osmanlılar amaçlarına ulaşmış, Osmanlı Devleti ise artık anayasalı bir döneme girmiş oldu. Artık devlet anayasadaki ilkelere göre yönetilecekti. Kanûn-ı Esâsî'ye göre yapılan seçimlerin ardından **Meclis-i Umumi (Meclis-i Âyan+ Meclis-i Mebusan)** teşekkül ettirildi ve **20 Mart 1877'de Dolmabahçe Sarayı'nda** ilk çalışmalarına başladı ama başlar başlamaz mecliste sert tartışmalar yaşandı. Ayrıca **Osmanlı-Rus Savaşı'nın (93 Harbi)** ağır bir mağlubiyetle sonuçlanmasından padişahın sorumlu tutulması **padişahı ziyadesiyle rahatsız etti**. Bu durumu fırsat olarak değerlendiren padişah, **anayasanın kendisine tanıdığı yetkiye dayanarak 14 Şubat 1878'de Meclis'i süresiz olarak tatil etti**. Böylece Osmanlı Devleti'ndeki bu **ilk demokrasi teşebbüsü kesintiye uğramış**;

Mutlakîyet yönetimi başlamış; (Devletin temel güç ve yetkilerinin **tek kişide toplandığı yönetim** biçimi)

→ II. Abdülhamit **Osmanlılık siyasetinden vazgeçerek İslamcılık siyasetini benimsemiş**

→ Eğitim alanında **köklü reformlar**

→ **Rüştiye okulları** memleketin her tarafına yayılmış

→ **Kız öğretmen ve mülkiye mektepleri sayısı artırılmış**

→ **Meslek ve sanayi okulları** açılmış

→ **Haberleşme, telgraf kullanımı** yaygınlaşmış

→ **Demir yolu ağı birkaç yüz milden birkaç bin mile çıkarılmıştır**.

1- Kanûn-ı Esâsî (23 Aralık 1876)

II. Abdülhamit Fransız Anayasa'sını çevirterek danışmanlarına ve bakanlarına inceletip **yenî bir anayasa taslağı** hazırlattı. Kanûn-ı Esâsî, **Fransız Anayasası'nın bire bir aynısı değildir**. Osmanlı devlet sistemine uygun bazı değişiklikler yapılmıştır. Padişah, Said Paşa'nın başkanlığındaki komisyonun hazırladığı anayasanın her maddesi üzerinde bizzat çalışarak **ekleme ve çıkarmalar** yapmıştır.

Bu anayasa, hazırlanış bakımından halkın temsilcilerinden oluşan bir meclisin ürünü olmayıp, **tamamen padişahın iradesinden kaynaklandığı için bir ferman anayasası** olarak değerlendirilmektedir. Anayasanın hazırlanış gayesi **meşrutî bir idareyi** getirmektir. Ancak **padişah** bu anayasaya göre **hukuken sorumsuz olup, sistemin yürütülmesinde tek yetkili kişiydi**. Bu yetki ve iradesi **anayasa hükmüydü**. **Padişahın üstünlüğü anayasanın en önde gelen özelliğidir**. **Sadrazam, bakanlar ve şeyhülislamın seçilmesi veya azledilmesi padişahın yetkileri arasındaydı**. Gerçek egemen güç **meclis değil, padişah**tı.

Böylesine güçlü bir yürütme karşısında **1876 Anayasası**, “**Meclis-i Umumi**” adını alan, * biri seçimle * diğeri padişahın atamasıyla oluşan **iki meclisten** meydana gelen **zayıf bir parlamento** kurmuştur. **Parlamentonun yetkileri** hayli **dardı**. Örneğin bir parlamento üyesinin **kanun teklifi verebilmesi için, önce padişahın izin alması** gerekliydi. **Her iki meclisçe kabul edilen tasarılar, padişahın onayı olmadan yürürlüğe giremezdi**. Padişah istediği zaman **seçimle kurulan meclisi feshedebilme yetkisine** sahipti.

Kanûn-ı Esâsî; **kişi hakları tam bir güvence altına alınmamasına rağmen, kanun önünde eşitlik, eğitim hakkı, mal güvencesi, kişi dokunulmazlığı, işkence yasağı** gibi bazı haklar veriliyordu.

2- DÜYÛN-I UMÛMIYE (GENEL BORÇLAR İDARESİ)

1854 → Osmanlı Devleti, karşılaştığı mali güçlükleri aşmak için **ilk önemli dış borçlanmasını Kırım Savaşı** sırasında yapmıştır.

1863 → **Yabancı sermayeli** bir Avrupa bankası olan **Osmanlı Bankası** açıldı. Devlet, **iç ve dış borçların ödenmesi, banknot çıkarma ve borç tahvillerinin satışı** gibi önemli yetkilerini bu bankaya devretti.

1875 → Bu yılda Osmanlı Devleti'nin **200 milyon sterlin dış borcu** vardı. **Anapara ve faiz ödemeleri yıllık 11 milyon sterlin** olmasına karşılık **maliyenin bütün gelirleri 18 milyon sterlin**di.

6 Ekim 1875 → Devlet, borçların ödenmesini ne kendi imkânlarıyla ne de yeni borçlarla ödeyemez duruma gelince, tarihinde almış olduğu bir kararla **dış borçlar üstündeki faiz ve anapara ödemelerini durdurduğunu ilan etti**. **6 Ekim 1875 kararnamesi ile iflas resmen ilan edilmiş, devlet iç ve dış borçların taksit ve faiz toplamının yarısını beş yıllık süre içinde ödeyecek, diğer yarısı için de on yılda ödemeli %5 faizli tahviller** verecekti. Ancak **bu ödemeler yapılamadı**.

1876 → **Nisan'ında ödemeler tamamen durdu**. Hiç bir borç ödemesini yapamayan Osmanlı Devleti, sonunda **alacaklılarla anlaşma** yoluna gitti.

10/22 Kasım 1879 → Hükûmet önce **Osmanlı Bankası** ve **yerli alacaklılarla** tarihinde anlaşarak **ödemeleri yeniden başlattı**. **Damga vergisi, alkollü içki, balık avı, tuz, tütün ve ham ipekten alınan vergi gelirlerini 10 yıl boyunca iç borçlar karşılığı olarak alacaklılara bıraktı**. Bu anlaşma **altı kaleme gelire dayandığı için “Rûsum-u Sitte (altı vergi) anlaşması”** adı verilmiştir. Ancak **alacaklı Avrupa devletleri** buna tepki gösterdiler ve bu gelirlerle **dış borçların da ödenmesini istediler**.

20 Aralık 1881 → **Muharrem Kararnamesi** (Hicri takvime göre Muharrem ayında olduğu için) adı verilen bir yönetmelikle, **Osmanlı borçları birleştirildi** ve “**Düyûn-ı Umûmiye**” yönetimi denilen bir idare kuruldu.

1881 → yılından itibaren borçların ödenmesi için **imparatorluğun mali kaynaklarına el kondu**. “**Düyûn-ı Umûmiye**” yönetiminin kuruluşu, Osmanlı Devleti'nin bütününü, **yabancı denetimi altına girmesi** demektir. Bu idare alacaklılar adına **yedi kişilik Düyûn-ı Umûmiye Meclis'i** oluşturdu. Meclis'te bir **İngiliz**, bir **Fransız**, bir **Alman**, bir **Avusturya-Macaristan**, bir **İtalyan**, bir **Osmanlı delegesi** ve bir temsilci de **Galata bankerlerini** temsil edecekti. Anlaşmaya göre 191 milyon olan Osmanlı borçları 106 milyon liraya indirildi, kalan bölümünün ödenmesi için yeni bir plan yapıldı. Osmanlı maliyesinin damga vergisi, alkollü içki, balık avı, tuz, tütün tekellerinden ve ipekten alınan öşür ile Doğu Rumeli Vilayeti'nin ödediği yıllık vergi gibi kaynakların tüm geliri iç ve dış borçlara ayrıldı. Bu vergileri toplama ve alacaklılara ödeme görevi de yeni kurulan Düyûn-ı Umûmiye İdaresi'ne verildi.

25 Mayıs 1954 → Osmanlı Devleti borcun tamamının ödenmesine kadar gelirlerinin bir bölümünden vazgeçti. Türk milleti Osmanlı Devleti'nin **Kırım Savaşı'nda ilk defa aldığı borçlardan** ancak 100 yıl sonra (**son taksit 25 Mayıs 1954 ödendi**) kurtulabildi.

“SIRA SİZDE SORULARI”

S) 1- Osmanlı Devletinde Nizam-ı Cedit ordusunun kurulması hangi padişah tarafından yapılmıştır?

- A) III. Ahmet
- B) III. Selim
- C) I. Abdülmecit
- D) II. Mahmut
- E) I. Mahmut

- I. Paris ve Viyana'ya geçici elçiler gönderilmesi
- II. Osmanlı Devleti'nde matbaanın 5 Temmuz 1727'de ilk defa kurulması
- III. Tulum bacılık Örgütü (İtfaiye Teşkilatı) kurulması

S) 2- Yukarıdaki yenilikler hangi dönemde gerçekleşmiştir?

- A) III. Ahmet
- B) III. Selim
- C) Lale Devri
- D) I. Meşrutiyet Dönemi
- E) II. Meşrutiyet Dönemi

S) 3- 7 Ekim 1808'de imzalanan belge ile padişah, güvenliğinin sağlanması karşılığında âyanların ayrıcalıklarını taahhüt eden anlaşma aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sened-i ittifak
- B) Paris anlaşması
- C) Islahat Fermanı
- D) I. Meşrutiyet
- E) II. Meşrutiyet

- I. Sekban-ı Cedit ordusunun kurulması
- II. Ay yıldızlı bayrağın kabulü
- III. Takvim-i Vekayi adıyla ilk resmî gazete çıkarılması

S) 4- Yukarıdaki gelişmeler hangi dönemde gerçekleşmiştir?

- A) III. Ahmet
- B) III. Selim
- C) Lale Devri
- D) II. Mahmut
- E) II. Meşrutiyet Dönemi

S) 5- Aşağıdakilerden hangisi Islahat Fermanında yer almaz?

- A) Müslim ve gayrimüslim Osmanlı tebaası kanun önünde eşit olacak, mahkemeler açık olacak.
- B) Irk, din, dil farkı gözetmeden mezhepler arasındaki üstünlük kaldırılacak bir başka deyimle hiçbir mezhep diğerinden üstün sayılmayacak
- C) Resmî yazışmalarda Hristiyanlar için hakaret manası taşıyan tabirler kullanılmayacak
- D) İlköğretim ilk kez mecburi hâle getirilecek
- E) Rüşvet ve yolsuzluğun kaldırılması için kanunlar şiddetle uygulanacak

S) 6- Aşağıdakilerden hangisi 1856 Paris Barış Antlaşmasındaki konferansa katılan devletlerden biri değildir?

- A) Osmanlı Devleti
- B) Rusya
- C) Sardunya (Piyemonte)
- D) Fransa
- E) Hollanda

S) 7- Osmanlı Devleti'nin ilk Anayasa'sı Kanûn-ı Esâsî' hangi yıl kabul edilmiştir?

- A) 23 Aralık 1876
- B) 7 Ekim 1808
- C) 25 Mayıs 1954
- D) 18 Şubat 1856
- E) 24 Temmuz 1908

S) 8 - Aşağıdakilerden hangisi I. Meşrutiyet Dönemi ile ilgili değildir?

- A) Padişah, anayasanın kendisine tanıdığı yetkiye dayanarak 14 Şubat 1878'de Meclis'i süresiz olarak tatil etti
- B) II. Abdülhamit, Sadrazamlığa Mithat Paşa'yı getirmiştir.
- C) Osmanlı Devleti ikinci kez anayasalı bir döneme girmiştir
- D) Meşrutiyetin doğuşundaki en önemli etken, Tanzimat ortamında yetişen Namık Kemal, Ziya Paşa ve Ali Süavi gibi aydınların başlattıkları Yeni Osmanlılar (Jön Türkler) hareketidir.
- E) Meşrutiyet fikirlerinin gelişmesinde ikinci bir etken ise ülkede sivil siyasi gazetelerin çıkması, buralarda siyasi ve kültürel konularda halkı aydınlatıcı yazıların yazılması, kültürel hayatla birlikte siyasi hayatı da etkilemiş, birçok fikir tartışılmaya ve aydınlar arasında yayılmaya başlamıştı.

S) 9- Aşağıdakilerden hangisi I. Meşrutiyet dönemindeki padişaktır?

- A) I. Abdülhamit
- B) II. Abdülhamit
- C) III. Selim
- D) II. Mahmut
- E) Abdülmecid

S) 10- Osmanlı Devleti damga vergisi, alkollü içki, balık avı, tuz, tütün ve ham ipekten alınan vergi gelirlerini 10 yıl boyunca iç borçlar karşılığı olarak alacaklılara bıraktı. Bu anlaşma altı kalem gelire dayandığı için” adı verilmişti. Cümlesindeki boşluğa aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Dokuz vergi
- B) Muhtelif ödeme
- C) Muharrem Kararnamesi
- D) Düyûn-ı Umûmiye
- E) Resum-u Sitte (altı vergi)

CEVAP ANAHTARI; 1) B 2) C 3) A 4) D 5) D 6) E 7) A 8) C 9) B 10) E